

REZUMAT

Evoluarea relațiilor socio-culturale între Urziceni și Vállaj în secolul 20 în contextul graniței româno-maghiare

Cuvinte cheie: Urziceni; Vállaj; șvabi sătmăreni; graniță; frontieră; boundary; border; frontier; teritorialitate; narrative; zone de graniță înstrăinate, coexistente, integrate; demografie; identitate etnică; identitate de graniță.

Metode de cercetare: cercetare de teren, cercetare de arhivă, interviuri deschise și semi-închise, analiză de situație, analiză de narrative, critică de surse, filmări.

Scopul lucrării este prezentarea, descrierea și analiza punctelor de intersecție dintre apariția și prezența graniței, pe de o parte, și modul de viață al populației din zona de graniță, pe de altă parte. De asemenea, obiectivul lucrării constă în urmărirea schimbărilor sociale, economice, politice și identitare provocate de apariția frontierei. Analiza a demonstrat că nu doar trasarea frontierei a avut efect asupra comunităților, ci și invers: chiar dacă la o scară mai mică, comunitățile locale au influențat la rândul lor granița. Modificarea spațiului de locuit a cauzat pe de o parte reacții sociale imediate, active, de împotrivire, însă în ceea ce privește strategiile sociale și economice de lungă durată, acceptarea și evitarea conflictelor a fost atitudinea dominantă (Keszeg 2004: 43)..

În abordarea problemelor legate de graniță am încercat să traversez și eu anumite granițe, și anume hotarele dintre disciplinele sociale al căror domeniu de cercetare atinge și problematica propusă. Prin analiza detaliată a zonei selectate am încercat să ofer o perspectivă integratoare, interdisciplinară, asupra diverselor întrebări legate de graniță. Una dintre trăsăturile de bază ale graniței politice este teritorialitatea. Sub influența graniței politice, teritoriile aflate în imediata vecinătate a acesteia capătă caracteristici proprii, și tocmai aceste trăsături individualizante constituie punctul de plecare al cercetării prezente (Martínez 1994).

Frontierele politice (granițele de stat) sunt exclusiviste prin natura lor. Regulile legate de frontiere, dar și cele impuse de prezența acestora sunt valabile doar pentru o zonă geografică bine definită (Hastings – Wilson 1999; Kocsis 2004; Parker 2006), iar în acest context, posibilitățile și condițiile penetrării frontierei devin probleme-cheie (Simmel 1909; Böröcz 2002). Teritorialitatea corespunzătoare granițelor de stat poate să constituie o bază de comparație și un punct de referință pentru cercetarea granițelor simbolice și mentale. După un timp suficient de îndelungat petrecut în preajma frontierei, efectele divizării, urmate de sentimentul alterității, pot fi surprinse chiar și după desființarea acesteia (Barth 1969; Cohen 1985; Jeggle 1994).

Prin analiza istoriei relațiilor dintre locuitorii din Urziceni și cei din Vállaj, prin elucidarea procesului de evoluție divergentă a mentalității și a sistemului de valori caracteristice celor două comunități am încercat realizarea unei sinteze care să integreze diversele abordări specifice științelor sociale. Granițele politice pot fi (și trebuie să fie) cercetate din perspectiva geo-politicii statale (de la nivel macro), însă doar locuitorii zonelor

de frontieră pot să ofere răspunsuri întrebărilor legate de extinderea reală și mentală a acesteia în viața cotidiană, sau asupra urmărilor prezenței graniței politice.

La baza cercetării mele stă teoria lui Bradley Parker privind granițele structurate pe niveluri (Parker 2006: 77), conform căreia frontierele trebuie analizate din multiple perspective: geografică, politică, culturală și demografică. Am încercat să adaptez această teorie în cadrul cercetării mele, completând-o însă, în același timp, cu problematica conceptualizată de cercetările granițelor simbolice și mentale. Spațiul geografic al cercetării se reduce la o bandă îngustă de-a lungul frontierei româno-maghiare, asupra căreia s-a dorit o analiză complexă. Obiectivul cercetării îl constituie realizarea unei „istorii” a graniței și a zonei de frontieră privite din mai multe puncte de vedere, urmărind principalele categorii ale situațiilor de graniță descrise în teoria lui Parker.

Am încercat să răspund și la întrebarea dacă identitatea grupurilor etnice despărțite de frontieră – în cazul nostru șvabii din Urziceni și Vállaj – a suferit modificări determinate în mod cert de impunerea frontierelor. Pe baza studiilor de specialitate, am pornit de la ideea că o situație de frontieră de scurtă durată nu poate descompune semnificativ identitatea etnică, ci dimpotrivă, în cazul a numeroase grupuri care ajung astfel în minoritate, identitatea etnică se întărește. Pe parcursul cercetării și a analizei prezente, am încercat să urmăresc acele evenimente, forțe politice, sociale și economice care puteau avea efecte asupra presupuselor modificări ale identităților celor două comunități. Punctul de plecare al analizei mele este teritorialitatea, care în opinia mai multor specialiști este cu atât mai accentuată în cadrul șvabilor sătmăreni (Bindorffer 2001: 76).

Concepția mea inițială era că apariția frontierei a generat în cadrul ambelor comunități o senzație de excludere și de închidere. Prin analiza evoluției relațiilor dintre cele două comunități am încercat să determin în ce măsură s-au adaptat localnicii la noua situație, dacă au fost încercări de diminuare a efectelor negative care au urmat apariției frontierei, sau dacă au existat inițiative de a conferi un caracter mai accesibil frontierei, și dacă da, în ce formă. În continuare, am încercat să investighez în profunzime modul de utilizare a granițelor politice în ultimii 90 de ani, fie acesta voluntar, forțat sau inițiat printr-un acord comun între cele două comunități.

Pe parcursul cercetării am încercat să descopăr acele evenimente și puncte de răscruce care au provocat divizarea socială, culturală și cognitivă a acelor două sate, și bineînțeles, inițiativele de diminuare sau chiar dizolvare a acesteia. Localnicii au încercat să-și influențeze în mod activ soarta cu toate posibilitățile pe care le aveau la dispoziție, însă dacă tentativele lor nu s-au bucurat de succes, au ales adaptarea cât mai eficientă la noile structuri. În același timp, nu au abandonat legăturile cu cealaltă parte, întreținând aceste relații prin toate mijloacele posibile, fie legale, fie ilegale.

În capitolul referitor la narativele de graniță am analizat atitudinile și strategiile locale legate de granița înființată după Primul Război Mondial, care a suferit numeroase modificări de-a lungul existenței sale. Experiențele individuale legate de evenimentele de graniță au determinat producția a diferite narative. Numărul mare al acestora îmi confirmă ipoteza că granița a influențat și influențează până în zilele noastre în mod decisiv viața locuitorilor din

cele două localități. Granița nu reprezintă un factor extern al vieții de zi cu zi, ci o parte organică a acesteia, contextul sau punctul de pornire a numeroase activități și comportamente.

Pe parcursul cercetării am încercat o cartografiere a punctelor de contact și a relațiilor dintre cele două localități de o parte și de alta a frontierei, Urziceni și Vállaj, de la stabilirea graniței politice până în zilele noastre. Modul de raportare al localnicilor la graniță a fost studiat prin intermediul amintirilor, a narativelor legate de graniță și pe baza documentelor de arhivă. Narativele legate de graniță reflectă categorii bine individualizate din punct de vedere al generațiilor: în timp ce pentru generația vârstnică granița are o conotație evident negativă, sinonim al pierderii, pentru cei mai tineri ea reprezintă o sursă de posibilități, cu semnificație neutră. Generația mijlocie oscilează între cele două atitudini. Pe de o parte, aceștia au trăit perioada în care granița avea un sens restrictiv, fiind influențați de narativele de pierdere ale părinților sau bunicilor lor. Pe de altă parte, în timpul acestei generații au fost reluate legăturile dintre cele două comunități. Revigorarea sau aducerea la un stadiu mai înalt a relațiilor de familie nu s-a realizat la nivelul întregii comunități, ea funcționând pe baza strategiilor și a deciziilor individuale. Domeniul relațiilor instituționale, economice și culturale, s-a bucurat însă de mai mult succes: Primăriile locale șvăbești au creat o rețea regională de colaborare, prin intermediul căreia implementează proiecte cu finanțare europeană.

Rezultatele de bază ale cercetării:

1. În 1920, Tratatul de la Trianon a impus frontiera dintre Urziceni și Vállaj, influențând în mod decisiv structura rețelei care lega organic locuitorii din cele două sate și care avea la bază legăturile familiale. Timp de aproape un secol, prezența graniței a destabilizat progresiv sistemul bazat pe relațiile de rudenie.

2. Granița a cauzat modificări ale mentalității localnicilor. În fapt, schimbările au fost determinate de contextul stabilit de noile structuri statale: granița nu a mai fost capabilă să facă față la același nivel schimbului de informații dintre cele două părți, și astfel nu a mai reușit să contrabalanseze forțele venite de sus, care acționau în sensul închiderii. Prin slăbirea acestora, în anii 1990 a debutat un proces de echilibrare, care nu a dus însă la restabilirea relațiilor de altădată, ci a pus mai degrabă bazele unei cooperări inter-instituționale.

3. Încă din momentul stabilirii graniței politice, locuitorii de pe o parte și de pe alta a frontierei au ajuns în vizorul politicii identitare a celor două state din cauza originii lor șvăbești. Până la schimbarea de regim din 1989, conștiința identitară șvăbească a avut de înfruntat provocări diferite în cele două localități, urmând căi diferite de dezvoltare. Dinspre Urziceni s-a înregistrat o migrație masivă spre Germania, iar la Vállaj s-a produs o asimilare accentuată. Ca urmare a schimbării de regim, procesele etnice s-au uniformizat, iar în zilele noastre identitatea șvăbească este prezentă într-o proporție asemănătoare în cele două sate.

4. Granița s-a impregnat chiar și la nivelul vieții cotidiene a celor care trăiau în apropierea ei, pretinzând însușirea unor forme de acțiune care erau necunoscute până atunci, și au rămas necunoscute pentru locuitorii zonelor mai îndepărtate de graniță. În perioada de izolare din timpul regimului comunist, chiar dacă în măsură diferită de la stat la stat, mișcarea liberă a fost restricționată. În urma schimbării regimului, localnicii au profitat de pe urma

utilizării mai facile a frontierei. Trecerea graniței a devenit un fapt cotidian, de rutină, însă destinația călătoriilor peste frontieră era rareori satul vecin, acesta constituind de obicei o stație de tranzit pentru un drum mai lung. Încercările de revigorare a relațiilor familiale între cele două comunități au atins un punct maxim în perioada de euforie care a urmat deschiderii frontierelor, în anul 2003, estompându-se apoi în scurt timp. După aderarea la Uniunea Europeană și apariția imigranților ilegali din lumea a treia, funcția protectoare a frontierei a început să fie accentuată atât la Urziceni, cât și la Vállaj.

CUPRINS

Introducere	8
Scopul și obiectivele cercetării	9
Despre metodele de cercetare	11
Șvabii sătmăreni	15
ISTORICUL CERCETĂRII GRANIȚELOR ȘI ZONELOR DE FRONTIERĂ	19
Frontiere de stat	19
Granițe simbolice și culturale	30
Podul și poarta – metafore ale graniței	31
TERMINOLOGIA CERCETĂRII GRANIȚELOR	34
Boundary (linia de frontieră)	35
Border (graniță)	35
Frontier (zonă de contact)	36
Zonă de graniță (Borderland)	37
Regiuni de graniță înstrăinate (Alienated borderlands)	38
Regiuni de graniță coexistente (Co-existent borderlands)	39
Regiuni de graniță dependente (Interdependent borderlands)	41
Regiuni de graniță integrate (Integrated borderlands)	42
Sumar	43
EFFECTELE GRANIȚEI ASUPRA CELOR DOUĂ LOCALITĂȚI	45
Istoria frontierei politice	47
Relațiile dintre Urziceni și Vállaj înainte de stabilirea frontierei	48
Stabilirea liniei de demarcație și administrația militară română (1918–1922)	50
Vizita Comisiei de Delimitare a Frontierei dintre Ungaria și România	

la Urziceni și Vállaj	55
Granița între anii 1922–1940	63
Granița în perioada 1940–1944	65
Granița între anii 1944 și 1989	67
Formarea relațiilor din 1990 până azi – deschiderea punctului de trecere în 2003	76
Sumar	80
Evoluarea relațiilor transfrontaliere a familiilor S.	81
CORELAȚIILE ETNICITĂȚII ȘI SUTIAȚIEI DE GRANIȚĂ	89
Problematika școlilor	95
Deportări și exil	104
Emigrarea în Germania	107
Datele recensămintelor	110
Extrase de căsătorie	124
Sumar	136
NARATIVA GRANIȚEI. NARATIVE DE GRANIȚĂ/FRONTIERĂ	138
Narativa identității de graniță	139
Despre situațiile de cercetare și intervievați	142
Narativele graniței	144
Cererile localnicilor din Urziceni și Urziceni Pădure către Comisia de Delimitare	146
Întâlniri cu frontiera	147
Motivul evadării	152
Motivul familiilor separate	157
Frontiera văzută din Vállaj	160
Cea mai cunoscută narativă. Trecerea ilegală a frontierei de către S. M.	163
Narativa mea de frontieră	166
Sumar	168
Concluzii	170
BIBLIOGRAFIE	174
SURSE	185
SURSE DE ARHIVĂ	186
ANEXE	188

Hărți	189
Din documentele delegației maghiare a Comisiei de Delimitare a Frontierei dintre Ungaria și România (cereri, schițe, rapoarte)	193
Chestionarul al Comisiei de Delimitare din Vállaj	207
Regulamentul trecerii frontierei în vederea lucrărilor agricole. Instrucțiunile referitoare la autoritățile române	213
Pregătirile conducerii militare românești pentru sosirea comisiei	221
Pregătirile oficialităților maghiare pentru vizita comisiei	224
Certificat pentru lucrări agricole peste frontieră	234
Lista emigranților din Urziceni	237
Narative	241
Interviuri (fragmente)	245
Întâlniri al deportaților (fotografii)	283
Fotografii de frontieră	300
Mormântul imigrantului afgan în cimitirul din Urziceni	306
CUPRINS	307
TABLE OF CONTENTS	311